

«Ермек Серкебаев атындағы -Өнер колледжі – өнерде дарынды балаларға мамандандырылған мектеп-интернат»Кешені» КММ

КГУ «Комплекс «Колледж искусств – специализированная школа-интернат для одарённых в искусстве детей имени Ермека Серкебаева»

**Қарастырылған:
Рассмотрено:**

на заседании ПЦК
«Теория Музыки»
Протокол №1
Председатель ПЦК
Алханова О. А.

«29» августа 2024 года

**Келісілген:
Согласовано:**

Заместитель директора
По профильной работе

Габидуллина В.Ф.

**Бекітілген:
Утверждено:**

Решением МС КГУ
«Комплекс
«Колледж искусств –
ШОД»
Председатель Рыжик Е. Л.
« 29 » августа 2024 года

ЖҰМЫС ОҚУ БАҒДАРЛАМАСЫ РАБОЧАЯ УЧЕБНАЯ ПРОГРАММА

ҚАЗАҚ МУЗЫКАЛЫҚ ӘДЕБИЕТІ
КАЗАХСКАЯ МУЗЫКАЛЬНАЯ ЛИТЕРАТУРА
(ПӘННІҢ АТАУЫ / НАИМЕНОВАНИЕ ДИСЦИПЛИНЫ)

Петропавл қаласы, 2024 жыл

Составитель: Тажибаева К.К. – преподаватель музыкальных дисциплин ПЦК «Теория музыки»

Рецензенты:

Алханова О.А. – председатель ПЦК «Теория музыки»

Чепикова Н.К. – преподаватель музыкальных дисциплин ПЦК «Теория музыки»

Утверждена методическим советом КГУ «Комплекс «Колледж искусств – специализированная школа-интернат для одарённых в искусстве детей имени Ермака Серкебаева»

Регистрационный номер №1

Дата регистрации 29.08.2024

5сынып-34сағат
6сынып-34сағат
7сынып- 34сағат
8сынып-34сағат
9сынып-34сағат
Барлығы-170сағат

Түсініктеме хат

Жаңа халықаралық идеологияны қалыптастыру. Бұл қалыптастыру Қазақстан Республикасының тәуелсіздік алғанына тікелей байланысты. Хылыми салада қазақ музыкасының тарихы және модификацияланған таурыптар кіреді.

Бұндай параметрлер оқушыларда қазақ халық музыкасына психологиялық қарау, дүниетанымын кеңейту, музыкалық ойлау; халық салт-дәстүрлерін білу, мәдениет. Осы қасиеттер оқушыларда қызығушылық оятады.

Кейбір уақытша параметрлер өзгеру жолына түсті: бесжылдық тәлім-тәрбие(5,6,7,8,9 сынып) сабақ уақыттарын көбейту мәселесінде – жұмасына бір сағат, жылына 34 сағат. Жалпы бес жыл ішінде – 170 сағат.

«Қазақ музыка әдебиеті» сабағының барлық материалдары тарихпен тікелей байланыс құрады. Балалардың тарихтағы музыка эволюциясына дүниетанымдық көзқарасы оқушыларды культуралогиялық музыка аспектіне бағыт көрсетеді.

- ҚР Мемлекеттік символдарын дамыну(әнұранның даму тарихы);
- Күнгізбелік –кәделі музыкалық материал және діни мерекелер;
- Халық музыка шығармашылығы (алдарқат ойындар пішіні: балаларға арналған музыкалық куколдық театр «өртеке»);
- Ақан сері, Жаяу Мұса, Абай Құнанбаев, Сейтектің өмірі мен шығармашылығы. XX ғасырдың композиторлары Н. Тлендиев, Қ. Құмысбеков, Н. Мендығалиев, О. Несіпханова; және де біздің замандастарымыз – Т. Мухаметжанов, А. Бестыбаева, С. Абдинурова;
- Хордық , фортепианолық, симфониялық мәдениеттерді дамыту;

«Қазақ музыка әдебиетінің» пәнінің елеулілігі, яғни, осы программаның басты мақсаты болып, музыка өнерінің функциясымен таныстыру болып есептеледі. Бұл бағытта(программада) оқушылардың намысын,патриоттығын, азаматтығын оята білетін елеулі кнер түрі көрсетіледі.

Бұл программада Интернет-технологиясы басты бағыт алады.

Программаның мақсаты – эстетикалық мәдениетті қамтып, рухани мәдениетті қазақ халық музыкасамен байланыстыра білу.

Мақсаттар:

1. Қазақ халық мәдениеті туралы басты кезеңдегі ойын қалыптастыру
2. Кәсіби халық композиторларының өмірі мен шығармашылығыме таныстыру.
3. Оқушыларды халық және кәсіби халық өнерімен таныстыру.
4. Кейбір шығармаларға кәсіби мінездеме беру
5. Қазақ халқының өткен тарихи кезеңіне ынтасын арттыру.

Программа үш бөлімнен тұрады:

- I. бөлім : Кіріспе. ҚР мемлекеттік символдарына көңіл бөліп, қазақ халқының салт – дәстiрiмен таныстыру
- II. бөлім : Қазақ халқының жөн – жорамалдық мәдениеті
- III. бөлім : Қазақстанның XX- XXI ғасырдағы музыкалық мәдениеті

Тақырыптың жоспары

№	Тақырыптың атаулары 5 сынып 1 тоқсан	Сағат саны
	Қазақ музыка әдебиеті. 1 бөлім. Кіріспе	
1	Қазақстан республикасының рәміздері	1
2	Қазақ музыка мәдениеті дүниежүзілік музыка мәдениетінің бір бөлігі	2
3	Халықтың білімі, халық шығармашылық ойын сауық түрлері – өртеке балалар музыкалық қуыршақ театры, дәстүрлі күнтізбелік мерекелер	1
	2 бөлім	
4	Қазақ халқының музыка мәдениетінің дәстүрлі өкілдері	2
5	Айтыс және тартыс	2
6	Бақылау сабақ	1
	II тоқсан	
	Қазақ халқының ән мәдениеті	
7	Тұрмыс – салт әндері ән жанрның классификациясы	2
8	Балалар әні лирикалық әндер	1
9	Тарихи әндер	1
10	Әлеуметтік теңсіздік әндер	1
11	Еңбек жайлы әндер	1
12	Бақылау сабақ	1

III тоқсан		
13	Эпос	1
14	Толғау, терме, желдірме	2
15	Ауызша халық шығармашылығындағы кәсіби ерекшеліктері	1
16	Халық композиторларының әндерінің ерекшеліктері	1
17	Әнші композиторлар Біржан сал Қожағұл ұлы	1
18	Біржан салдың әндері	1
19	Ақан сері	1
20	Ақан серінің әндері	1
21	Бақылау сабақ	1
IV тоқсан		
22	Жаяу Мұса Байжанұлы	1
23	Абайдың шығармашылық бейнесі	1
24	Абай Құнанбай ұлының әндер мұрасы	1
25	Ыбрай Сандыбай ұлы	1
26	Мұхит Мералиұлының	1
27	Кенен Азербайев	1
28	Викторина тестілеу	1
29	Бақылау сабақ	1
	Барлығы	34 сағат

№	Тақырыптың атаулары 6 сынып I тоқсан	Сағат саны
	Қазақ музыка мәдениеті	
1	Қазақ халқының аспаптық музыкасы	1
2	Қазақ халқының музыкалық аспаптары	1
3	Аспаптардың түрлері	1
4	Ерте замандағы аңыз түрлері. Қобыз бен домбыра үшін	3
5	Өткен тақырыптарды	1
6	Жалпылау тесттік жұмыстар	1
7	Бақылау сабақ	1
II тоқсан		
8	Тарихи күйлер	2
9	Лирикалы күйлер	2
10	Тартыс	2
11	Бақылау сабақ	1
III тоқсан		
12	Кәсіби аспаптың шығармашылығының ауызша дәстүрі	1
13	Аспаптық өнердің жанрлық (өнері немесе түрлері)	1
14	Құрманғазы Соғырбай Ұлының шығармашылығына мінездеме	1
15	Құрманғазының күйлері	1

16	Дәулеткерей шығай Ұлының шығармашылығы	1
17	Дәулеткерейдің күйлері	1
18	Терме күйінің қалаушы композиторы Тәтімбет Қазанған Ұлы	1
19	Тәтімбеттің күйлері	1
20	Викторина тест жұмысы	1
21	Бақылау сабақ	1
	IV тоқсан	
22	Күй анасы – Дина Нурпейісова өмірі мен шығармашылық жолы	1
23	Диананың күйлері	1
24	Сейтек Оразалиевтің тарихи дәстүріндегі ойларын суреттеу	1
25	Сейтектің күйлері	1
26	Ықлас Дүкен Ұлы өмірі мен шығармашылық жолы	1
27	Өкен тақырыптарды жалпылау тест жұмыспен	1
28	Бақылау сабақ	1
	Барлығы	34 сағат

№	Тақырыптың атаулары 7 сынып Ітоқсан	Сағат саны
	Қазақ музыка мәдениеті 20 ғасырдағы және ғасырдың басындағы қазақ музыка мәдениеті	
1	20 ғасырдағы 20 – 30 жылдардағы Совет дәуіріндегі қазақ музыка мәдениеті	2
2	А. Затаевичтің, Б.Г. Ерзаковичтің, А.К. Жұбановтың жұмыстарының тарихи маңыздылығы	2
3	Музыкалық қызметтерінің жаңа түрлері	2
4	Қазақтың көпшілік әндері	2
5	Бақылау сабақ	1
	II тоқсан	
6	Қазақстандағы хор мәдениеті	2
7	Хор күй жанрның қалаушысы Б. Байқадамов	1
8	Қазақстан композиторларының фортепианолық музыкасы	1
9	Қазақстандағы симфониялық музыка	2
10	Бақылау сабақ	1
	III тоқсан	
11	Е. Брусиловскийдің Өмірмен шығармашылық жолы	2
12	Операның шығармашылығы «Қыз жібек» ойы, драммалық жоспар	2
13	Симфониялық шығармашылығы. №3, №6 симфониясы	2
14	Ұлы отан соғысы кезіндегі Қазақстандағы музыка мәдениеті	2
15	Викторина тест жұмысы	1
16	Бақылау сабақ	1
	IV тоқсан	
17	А. Жубановтың өмірі және шығармашылығы	2
18	Хадық аспаптар оркестрін арналған шығармалар	1

19	«Абай» Сюитасы	1
20	Комералы – аспаптың шығармашылығы	1
21	Фортепиано және Қобызбен фортепиано арналған	1
22	Викторина, тест жұмысы	1
23	Бақылау сабақ циклі	1
	Барлығы	34 сағат

№	Тақырыптардың атаулары 8 сынып III тоқсан	Сағат саны
1	Л. Хомидидің шығармашылығы	2
2	А. Жубановтың Л. Хомидидің «Абай» операсы	2
3	М. Төлебиевтің өмірі және шығармашылығы	2
4	Комералы – вокалды және аспаптық музыка	2
5	Бақылау сабақ	1
	II тоқсан	
6	«Біржан - Сара » операсы	2
7	С. Мұхамеджановтың өмірі мен шығармашылығы	1
8	«Ғасырлар үні» ораториясы	1
9	«Қуаныш Отаны» симфониялық күй	1
10	Викторина. Тестілеу	1
11	Бақылау сабақ	1
	III тоқсан	
12	Қ. Құжамияровтың өмірі мен шығармашылығы	2
13	Симфониялық шығармашылығы . №3 Симфониясы	2
14	«Назугум» операсы	2
15	Г. Жубанованың өмірі мен шығармашылығы	2
16	Тестік жұмыс. Қорғау	1
17	Бақылау сабақ	1
	IV тоқсан	
18	Г. Жубанованың «Еңлік Кебек» операсы	2
19	«Арал» ораториясы	2
20	Симфониялық оркестірге арналған шығармашылығы	1
21	Өткен тақырыптарды жалпылау	1
22	Викторина. Тестілеу	1
23	Бақылау сабақ	1
	Барлығы	34 сағат

	Тақырыптардың атаулары 9 сынып I тоқсан	Сағат саны
1	Н.Тілендиевтің өмірі және шығармашылығы	2

2	Халық аспаптар оркестрге арналған шығармалар	2
3	К.Күмісбековтың өмірі мен шығармашылығы	2
4	Халық аспаптар оркестрге арналған шығармалары	2
5	Бақылау сабақ	1
	II тоқсан	
6	Е. Рахмадиевтің өмірі мен шығармашылығы	2
7	«Алпамыс» операсы	2
8	Н. Мендигалиевтің өмірі мен шығармашылық жолы	1
9	Н. Мендигалиевтің фортепианоның шығармашылығы	1
10	Бақылау сабақ	1
	III тоқсан	
11	О. Несіпхановтың өмірі мен шығармашылық жолы	2
12	«Мен сенемін» монооперасы	2
13	М. Соғатовтың өмірі мен шығармашылық жолы	2
14	XX – XXI - ғасырдағы Қазақ композиторлық мектебі Т. Мұхамеджановтың шығармашылық жолы	2
15	Тесттік жұмыс. Қорғау	1
16	Бақылау сабақ	1
	IV тоқсан	
17	А. Бестыбаевтың шығармашылығы	1
18	А. Райымқулованың шығармашылығы	2
19	Серік және Әліби Абиноровтардың шығармашылығы	2
20	Өткен тақырыптарды жалпылау	1
21	Викторина. Тесттік жұмыс	1
22	Бақылау сабақ	1
	Барлығы	34 сағат

Бағдарламаның мазмұны

I тармақ Пәнді енгізу

Тақырыбы 1.Қазақстан Республикасының мемлекеттік рәміздері.

Мемлекеттік атрибуттары- мемлекеттік рәміздері:елтаңба,ту,ән ұран.
Елтаңбаның жарқылдақ ізашарлары- ел және отбасылық белгілері – **Тамға**
бас түркінің және моңғолдардың. Ту,елтаңбаның авторлары. Семантика бұл ту және елтаңбаның бас-басы элементінің мағынасы. Ұлттық теңгерімнің енгізілген жылы. Республикада әнұранның дамуының тарихы.Қазақстанның бірінші тарихи әнұранының жаралғанының уақыты. Музыканың авторлары.1992 жыл. мәтіннің өзгерісі, авторлар, жаңа әнұранның жаралғанының тарихи алғышарттары .Әннің жаралғанының тарихы « Менің Қазақстаным» ойы. Музыканың және мәтіннің авторлары .Қазақстан Республикасының ресми әнұранының кіріспесі. Әнұранның мазмұны мен ойы және тыңдау (ҚР конституциясы 30.08.1995 ж., бет.34,б .2, 13 параграф) ережесінің ҚР әнұранының авторлары

Тақырып 2. Қазақ музыка әдебиет пәнінің мақсаты мен міндеті. Кіріспе.

Қазақ музыка әдебиеті пәні кәсіби музыкалық білімнің негізгі жүйесі. Курстың негізгі мақсаты-қоғамның даму тарихымен байланысты қазақ халқының рухани байлығын оқу.

Қазақ халқының, мемлекеттің даму мен қалыптасуының негізгі кезеңдері.

-Ежелгі түрік мемлекеті (XI-XIIIғ.)

Қалалық және көшпенді халықтар мәдениетінің байланысы.

Ежелгі қалалардың, сауда-саттық және әкімшіл қызметін атқаруы, тауар өсімі-ақша айналымы (қарым-қатынас), ауылшаруашылығы кәсібін дамыту.

Сәулет және өнер, ежелгі кезеңнің атақты ескерткіштері.

Тіл, жазу, дін. XVIIIғ. Араб және Иран (соғдиалық алфавит, хат) мәдениеттерінің әсері.

-«Оңтүстік Ренессансының» дәуірі, (9-12ғғ) түрік мемлекетінің гүлденген кезі.

«Ұлы Жібек жолының» мағынасы. Төрт әлем патшалығы концепциясының бір-біріне бейбітшілік қарым-қатынасы.

-Татарлық-моңғолдардың дәуірі (12-13ғ). «Алтын Орда» мемлекетінің білімі.

Қазақ халқының дәуірінде, бірінші ханның пайда болуы (14-15ғ).

Қасым ханның басқаруы, ханның баласы Жәнібек (1512-1521 жж).

Қазақ тілінің өздігі. Халықтың ауызша поэтикалық дәстүрінің ескерткіші (Қазақ кодексі).

Қазақ хандығының бекітілуі кезеңі, қалмақтармен күресу (16-17ғ.)

Тәуке ханның «Жеті жарғысы» (17ғ). Тарихтың және этнографиялық мақсаты.

Қазақ халқының шекаралық бекітуінің дәстүрі (18ғ.) Жоңғарлармен күресу. «Ақтабан шұбырынды». Абылай ханның саясаты. Жоңғарлар күресінде ерлік көрсеткен билер мен батырлар: Төле би, Қазыбек би, Наурызбай батыр, Қабанбай батыр, Жалаңтөс батыр, Бөгенбай батыр және т.б.

Атақты саяхатшылар, этнографтар, тарихшылар: Вильгельм Рибрук, Ибн Рузбихан, Мұхаммед Хайдар Дулати, Рашид ад Дин, В.В. Радлов және т.б.

Тақырып 3. Халықтық білімі, ойын – сауық шығармашылық халықтық формалары – балалар музыкалық қуыршақтық театры өртеке, күнтізбелік – дәстүрлі мерекелер.

Қоршаған әлем және ең басты адам туралы рационалды тәжірибе туралы халықтық білім. Күнтізбелі халықтық уақыт және ту – себептері.

Семантикасы және мағынасының түсінігі «мүшел», «бес қонақ».

Әндер «Наурыз әндері», «Жылқышы ата», күнтізбелік – дәстүрлі

мерекелерде орындалады «Ұлыстың ұлы күні», « Қымыз мұрындық», «Қой

басты». «Жарапазан», «Жарамазан» әндері ораза-айт, құрбан-айт, діни мерекелерде орындалады. Халықтық ойындарының функциялары – тәрбиелік, әскери – спорттық, эстетикалық – мойындық, коммуникативтік. Аламан ойындары бәйге, жорға жарыс, сайыс, аударыспа, көкпар, қыз қуу. Көшпенді өмірдің сәулесі сияқты.

Балалар музыкалық қуыршақтық театры «Өртеке» эстетикалық – ойындық балалардың сапаларын құралымдайды.

II тармақ

Тақырып 4. Қазақ халқының музыкалық дәстүрі.

Қазақ халқының өмірінде музыканың рөлі және мағынасы.

Қазақ халқының музыкасының бұрынғы оқиғасы (12-13ғ). «Қазақ музыкасының танымал әкесі, мәңгі өмірді іздеуші-Қорқыт өнері». Қобыздың бірінші құрастырушысы, күйдің қобызға арналуы.

Көне түріктің эпикалық ескерткіші бойынша-Қорқыттың аңызы, Алпамыс батыр эпосы. Әбу Насыр Әл Фарабидің шығармашылығы (9-10ғ). Бірінші «Трактат о музыке». Мағынасы 14-16ғ қазақ музыкасының пішіні мен негізі жанрларының қалыптасуы.

Қазақ музыкасының жағдайы

Қазақтардың орындау шеберлігі

Музыкалық дәстүрінің түрі: жеке ән салу, сырнайда немесе домбыраның сүйемелдеуімен орындау және халық аспабында жеке ән салу (домбыра, қобыз, сырнай). Ансамблдік орындауда ұжымдық ән салуда көпдауыстық элементтерінің көптігі.

Музыкалық шығармаларда орындаушылар және ұрпақтан ұрпаққа таратушылар: жырау-жыршылар, әнші, өлеңші, ақындар, күйшілер.

Қазақ халқының музыка-поэтикалық дәстүрінің дамуында әр түрлі айтыстардың дәстүрі және мағынасы. Қазақ эпосы және оның музыкаға ауысуы.

Дәстүрлі музыканың түрлері-фольклор, ауызша дәстүрдің кәсіби композиторларының шығармашылығы мен аты жоқ авторлардың шығармашылығы.

Қазақ халқының өнер және мәдениетінің өзіндік дәстүрлі ерекшеліктері. Музыкалық фольклорда қазақтың көшпенді өмірінің іздері.

Ауызша поэтикалық және музыкалық дәстүрлердің қарым-қатынасы.

«Диван ат-түрік» (түрік үстеулер сөздігі), Махмұд; «Қашғари» (1074ж) Ыстықкөлі, Барысханның тумасы); «Диван-и-хикмет» (Ақылдылық туралы кітап), «Қожа Ахмед Яссауи» (12ғ, Түркістан, Яссы тумасы). «Доками ат-таварих» Қадырғали жалайри (17ғ).

Тақырып 5 Айтыс және тартыс

Айтыс – өзге халықтардың фольклорына ұқсамайтын ерекше жанр. Негізгі ерекшеліктері: суырып-салмалық, халықтың және динамизм, театрлану. Айтыс түрлері. Ақындардың, қыз-ақындардың аттары. «Тау өлең», «Жер өлең», Қайым, сүре- айтыс.

Тартыс-күйші музыкалық аспапта тартысады. Тартыстың түрлері:

Құрманғазы мен Дәулеткерейдің кездесуі «ярмарка кюев». Тәттімбетпен Еркек-шораның тарттысы. Есбайдың тарттысы (Тасбала). Тоғызбай мен Наушақыздың. Тартыстың мағынасы.

Тақырып 6. Қазақ халқының ән дәстүрі

Қазақ халқының ән дәстүрі – қазақ мәдениетінің қымбат қазыналарының бірі, діни дәстүрдің айнасы. Музыка-әсерлегіш құралдардың бай және әртүрлі пішіні мен құрылымы.

Абай мен Жамбылдың қара сөздері, халық аңыздары.

Театр, қазіргі муызка, әдебиет, поэзиясымен байланысты ән жанрының мағынасы.

Халық әндерінің жанрлары:

Речитативті әндер (терме, толғау, желдірме). Жанрдың ерекшеліктері, эпоспен байланысты. Махмұн, өлең құрылымы, ырғақ, әуенге мінездеме. Қазіргі заманғы омполиторлардың шығармаларын пайдалану.

-Еңбек әндері (трудовы песни)

Халық өмірінің шындығын көрсету. Жанрдың ежелдігі. Жылқышы әндері, бақташы әндері, аңшы әндері. Әйелдер еңбегімен байланысты «Әйелдер» әндері. А. В. Затаевич, А. Эйхгорн, А. Жұбанов, М. Төлебаев, Б. Ерзакович және т.б. жазған әндердің мазмұны, мінездемесі.

-Тұрмыс-салт әндері (семейно-бытовые песни). «Шілдехана», «бесік тойы», «тіл ашар», «сүндет тойы» сияқты жанұялық мерекелердің дәстүрмен, тұрмыстық өмірмен байланысы; балалық ойындар әндері; әндер мінездемесі.

-Салт-дәстүр әндері (семейно-обрядовые песни)

1. Үйлену той әндері. Көрсетілімнің театрлануы, көпқұрылымдылығы, жанұя-тұрмыстық өмірдің көрінісі. «Есік ашар», «шаш сипар», қол ұстар» дәстүрлерінің эволюциясы әндер мінездемесі. Қазақстан композиторларын шығармаларда пайдалану.

2. Жерлеу дәстүрі әндері. Жоқтау, жұбату, көңіл айту, естірту, зар, жылау, дауыс. Ас-жыл сайын еске алу рәсімі. Аспаптық музыкамен байланысты мазмұнның, құрылымның алуандығы, дәстүрдің қатаң қолданылуы мінездеме. Қазақстан композиторлары шығармаларында жанрдың пайдаланылуы.

-Күнтізбе дәстүрлі әндер. Бақсы-шамандардың жұмысы, тілдік сенімдер және мұсылмандықпен байланыс әндер мінездемесі.

-**Лирикалық әндер.** Музыка-әрлендіргіш құралдардың, мазмұнның байлығы; әуен, құрылымның дамытылғандығы; поэтикалық тілдің ерекшелігі. Қазақстан композиторларын шығармаларда пайдалану.

-**Әлеуметтік-теңсіздікке қарсы әндер.** 19ғ. Ақындардың атақты әндерінің негізгі тақырыбы- зорлыққа қарсы болу. Өсиет әндері жанрының ерекшелігі, «әйелдер әндері» (Б. Ерзаковичтің термині). Әндерге мінездеме.

-**Тарихи әндер мен эпикалық әндер.** Эпоспен байланысты өткеннің тарихи оқиғаларының көрінісі, мазмұны. Әндерге мінездеме.

Тақырып 7.Эпос.

Эпос-Батырлар жыры және лиро-эпос. Негізгі ойлар, мазмұндар, құрылымдар, жанрлар, эпостың халық өміріндегі орны. Музыка – поэтикалық өзгүр. Кәсіби жырау, жыршылардың шығармашылығы. Фольклорды және рулық эпос.Басты эпикалық жанры – жыр,толғау,терме.Желдірме туралы түсінік .

Философиялық бастамасы,корсетуі халықтық өнегелік музыка-эпикалық салты.Әралуан эпоста.Батырлар жыры –батырлық эпос («Ер-Тарғын» «Қамбар», «Алпамыс», «Қобыланды»); әлеуметтік-тұрмыс салт жырлары немесе лироэпос-лирикалық жырлар,ғашықтық жырлары («Қыз-Жібек», «Сұлушаш», «Мақпалқыз», « Қозы Көрпеш», «Айман-Шолпан».Эпостық музыка.

Тақырып 8.Кәсіби музыкалық халықтың ауысша шығармашылығы. Маңызды қағидалары.

XIX ғасыр- музыкалық профессионалды халықтың ауысша шығармашылығының гүлдену уақыты.Маңызды қағидалары.Әлеуметтік ортада музыканттың жағдайы.Жаңа тематика-өмірге деген көз карасы,адамға,қоршаған ортасына. Музыканттарға еңбек төлемі (роман-эпопея М.Әуезов («Абай жолы»).Сольное вокалдық-аспаптық орындауы,оның ерекшелігінде. «Ұстаз - оқушы» -өз мектебі.Жоғарғы вокалдық шеберлігі.Жарық елестетуші халықтық-профиссионалды ән өнері.

Тақырып 9.Халықтық-профиссионалды ән қалай жоғарғы жетістіктері қазақтың музыкалық мәдениеті.Әсіресе композиторлардың халықтық-профиссионалды әндері.

Жоғарғы ойлы мазмұны, әлеуметтік қырлары,жарық образы,дамыған әуенді (мәнерлі ,кең диапазонымен),музыкалық формасы , вокалдық шеберлігі мінезді қырлары халықтық-профиссионалды әндері.Басты бағыты дамуына интонациялық сапталуы қазақтың әндері:кантиленді және речитативті.Терме және желдірме.Ақындық зачин (ақындық әуенді формула)*одағай – айттыру одағайға* («Гәкку»әні Ибрай Сандыбаев, «Жонып алды» Біржан – сал).Созылмалы структура ән композициясы,байланысы айтылуы мен кайырмасында «Жонып алды» Біржан –сал).Айтарлықтай мектептер қазақ мәдениетінде : арқындық,жетікөлдік ,оралдық немесе манғыстаулық,сырдариялық.Жарық елестетушілер халықтық-профиссионалды әннің өнері қазақ ортасында олардың атақтылығы мен талап етушілігі.

Тақырып 10. Әндердің -композиторлары

1. **Біржан –сал Қожағұлұлы** (1931-1934ж.ж) Мағынасы. 19 ғ. Кәсіби әнші композиторлар « мектебін» құрушы, әйгілі ақын. Орындаушылық шеберліктің жоғарылығы. Өмірбаяны. Балалық және жастық шақ жылдары. Қожағұл атасының жанұясында тәрбиеленуі, әкесімен қарым-қатынасы. Халық қолдануына ие болуы. «Біржансал» әнінің ерекшелігі. Ақынның арын қорғауы, қиындықпен кездесуі («Жанбота», «Адасқак»), «Шідер», «Қолбай-Жабай» әндерінің ерекше мінездемесі. «Айтпай» әнінің лирикалығы. Жетікөлге баруы, Сарамен айтыс, бүкілхалықтық қолдауға ие болуы. Абаймен кездесу. «Бурылтай», «жонып алды», «Жамбас сипар» әндерінің философиялық бағыты. Өмірінің соңғы жылдары, ауыруы. «Теміртас» әні-ақын шығармашылығының шыңы.

Әндерінің мәнездемесі. Мазмұны, құрылымның күрделілігі , әуеннің дамығандығы, ырғақ, речитатив және әуенді интонациялардың синтезі.

Жалғастырушылар: Ақан-сері, Ыбырай, Естай және т.б. Біржанның әндері. Қазақстан композиторлары шығармаларында М. Төлебаев, Біржан-Сара операсы.

2. **Ақан-сері Қорамсаұлы** (1843-1913ж.ж)

Мағынасы. Ақан серінің “Ақтоқты”, “Алтыбасар”, “Тер қатқан”, “Мақпал”, “Балқадиша”, “Сырымбет”, “Майда қоңыр”, т.б. әндері әйел жанының сұлулығын жарқырата көрсетуімен бірге, махаббат құдіретін асқақтата суреттеуімен де құнды. Кеңінен танымал бұл әндер әйелдер образының галереясын жасап, шынайы махаббат рухын ту етіп көтереді. Ақан сері ақын-әнші ғана емес, саңлақ аңшы, атбегі де. Ақынның сүйікті досына, қимас өмірлік серігіне айналған сәйгүлігі мен қыран құстарына арналған “Маңмаңгер”, “Қараторғай”, “Көкжендет”, “Құлагер” әндерінде Ақан серінің ішкі жан дүниесіндегі бұрқаныс, қан жылаған жүрек, телегей теңіз мұң мөймілдеп тұрғандай. Ақан сері басындағы трагедиялық күй кез келген жүректі толқытады. Әсіресе “Құлагердегі” экспрессивті интонация, толқыған мұңлы әуен, драмаға суарылған қайғылы оқиға шынайылығымен баурайды

3. **Жаяу Мұса Байжанұлы** (1835-1929 жж). Мағынасы. Өмірдің көп тауқыметін бастан өткеріп, еліне оралған Жаяу Мұса әлеуметтік-саяси теңсіздікке арналған әндер шығаруды одан әрі жалғастырады. Ақмола уезіне қарасты Құлбай деген байдың немере қызы Сапармен көңіл жарастырып, ұрпақ құрып, саясатшылықпен айналысады. Жаяу Мұса қазақтың ән өнерін мазмұн, түр жағынан байытып, шығармашылық жаңалықтар енгізіп, әуен сазын жаңа биіктерге көтерген аса дарынды композитор. Ол өз шығармаларында қазақтың мұңын мұндап, жоғын жоқтап, өз заманының арман-аңсарын әнмен бедерлей білді. Оның әлеуметтік көзқарастары, азаматтық ұстанымдары сол кездің демократтық-ағартушылық озық идеяларымен астасып жатты

4. **Мұхит Мералыұлы** (1841-1918жж).Мағынасы

Халық композиторы, әнші-ақын, күйші-домбырашы. Ауқатты отбасынан шыққан. Мералыұлының туған ағалары Паңгерей,

Шәңгерей, Сақыпкерей, Жанша, Жүсіптер шетінен өнерпаз (әнші, күйші әрі скрипка да тартқан) адамдар болған. Өмірін өнер жолына арнаған тек Мұхит болды. Ол ел ішіндегі той-жиындарда, ұлан-асыр жәрмеңкелерде, қан базарларда домбыра тартып, ән салды. Орынбор. Қостанай, Жаманқала, Қазалы, Троицк, Ақтөбе. Арал, Атырау облыстарын аралап, әнші даңқы шықты: "әнші Мұхит", "сал Мұхит" атанды. Мұхит уақыт, қоғам, өмір туралы "Дүние-ай", "Зәуреш" әндерін толғады. "Паң көйлек", "Қыпшақ", "Дөң асқан", "Кербез" әндері Мұхиттың әншілік еіерінің сан-қырлы, жаратылысын, табиғатын ашады.

5. Абай Құнанбайұлы (1845-1904жж). Мағынасы. Ақын, ағартушы, философ, гуманист, жазба әдебиетін құру. Абай өлеңдері түгел дерлік лирикадан құралады, поэма жанрына көп бой ұрмағаны байқалады. Қысқа өлеңдерінде табиғат бейнесін, адамдар портретін жасауға, ішкі-сыртқы қылық-қасиеттерін, мінез-бітімдерін айқын суреттермен көрсетуге өте шебер. Қай өлеңінен де қазақ жерінің, қазақтың ұлттық сипатының ерекшеліктері көрініп тұрады. Ислам діні тараған Шығыс елдерінің әдебиетімен жақсы танысу арқылы өзінің шеберлік — шалымын одан әрі шыңдайды. Шығыстың екі хикаясын «Масғұт» және «Ескендір» деген атпен өлеңге айналдырадышы, композитор, қазақ қалалық демократиялық әндерін құрушы.

6. Кенен Азербайев (1884-1976) .

Сазгер және советтік заманның ақыны, халық-әннің жөн-жоралғысының және қазіргі дауыс ырғағымның құралымы. түрлілік тематика, жанрлардың, пішіндердің. ерте вокал лириканың обзацы - "Бозторғай", "Қосалқа ". Әндер, 1916 уақиғаларды жылдың («Бул бул») сәуле түстім. Ұлы Отандық соғысының уақиғаларына арнаулы отаншылдықтың мазмұнының әндері – «Біздің Отан женеді» (Наша Родина победит), «Елімнің ерке жастары» (Молодежь моей страны). Әндерді, арнаулы халықтың советтік жасағыш еңбегіне - туралы әлемде - «Нұрлы жаз» (Лучезарное лето), өмір туралы - «Бибітшілік ұраны » (Призыв к миру)

Тақырып 11 . Қазақ халқының аспаптық музыкасы.

Жанрлары, стильдері, формалары

Айырмашылығы маңызды салтанатты қазақ халқының мәдениеті — жоғары дамыған аспаптық музыка.

Халық музыкалық аспаптары, классификация. Б. Сарыбаев-халық аспаптарын жинаушы. Сыбызға арналған күйлер. Сармалай күйші. Сыбызғыға арналған күйлерді шығарушы.

Домбыра музыкасының дәстүрлері (төкпе және шертпе). Домбыралық күйдің жанрлары. Аңыз күйлер, тарихи күйлер, тұрмыстық күйлер.

Тақырып 12 Қазақ халқының аспаптық музыкасы

Қазақстандағы аспапты енгізу ғылым ретінде. Көшпенділердің тұрмыс арада музыкалық аспаптардың тарихи қоғамдық мақсатта пайдалануы. Халық

аспаптарының дайындау материалдары :балшық,желі,аттың қылы ,жануарлардың мүйізі. Қатал қалыптың музыкалық аспаптардың жоқтығы.Әсіресе қазақ аспаптарының тембрлық дыбыстауы. Кітап «Қазақ халқының музыкалық аспаптары» Б.Сарыбаева.Қазақ халық аспаптарының жіктелуі:хорфонлық(ішекті),аэрофондар(үріп ойнау),идиофондар(өзі үнделуі),мембрафондар(соқпалы). Ескі аспаптардың қайта қалыптастыру және жетілдіру шеберлері О.Бейсембаев пен А.Аухадиев.Қазақстанда фольклорлы-этнографиялық ансамблінің жасалуы.Ен алғашқы ансамбль-«Шертер»(г.Арқалық), «Ғасырлар пернесі»(Торғай облысы).1980 жыл – «Отырар сазы»(Алма-ата),ұйымдастырушы және басқарушы Н.Тілендиев.

Тақырып 13.Қобызға арналған көне аңыз күйлер

аңыз-күй қазақтарда

музыкалық мәдениетінің көне қабаты(поэтикалық және аспаптық өнері байланысы).Ескі күйлердің жасаушысы-Қорқыт(аударғанда «Қорқыту»). түркі тілдес халықтардың ортағасырлық эпос жазбаша ескерткіші -«Қорқыт атамның кітабы баудың тілінде Огузов» (Китаба дэдэм Коркут).Қорқыттың шығармашылығының негізгі өнер ойы.20 дан астам шығармалары. «Желмая», «Башпай»(Ступня), «Ауппай», «Қорқыт», «Ұшардың ұлуы»(Вой Ушара) т.б. Қорқыттың өмірге деген көз қарсы философиялық ойы шағылысқан. Дауыс ырғағы күй-аңызының сабы.

Домбрыға арналған көне аңыз-күйлер

Халықтық орын алған.Өзара шарттылық және өзара байланыс музыкасы мен әнгімелеу , аспаптың музыканың синкреттік формасы.Әнгімелерге музыка көркемдік ретінде.Қазақ халқының көне тұрмыс-тіршілігі,адамдардың еркеше күшке деген сенімділігі,музыкалық өнердің күші адамдарға және қоршаған айналасына әсер етуі.Негізгі тақырып. Аңыз-күйлердің музыкалық тілімен табиғаттағы әртүрлі дауыстарды еліктеумен ерекшеленуі.Әр түрлі образдарды қалыптастыруының құралдары.Музыкалық тіл.Домбра және қобыз аңыз-күйлерінің принциптері

Тақырып 14.Құрманғазы Сағырбайұлы (1806-1873 жж).Мағынасы.

Құрманғазының асқақ рухы бір ғана музыка саласына сиятын құбылыс емес. Мұндай тегеурінді дарынның болмысы біртұтас ұлттың рухани болмысына айғақ бола алады. Ұлт тағдырындағы тарихи ұлы өзгерістердің барша қуаныш-қайғысы қашанда біртуар перзенттерінің тағдыр-талайымен шендесіп жатады. Бұл, орайда, Құрманғазы өзінің қайталанбас өнерімен ғана емес, өмірімен де туған халқының бүкіл қасиетіне, сол бір алмағайып аласапыран кезеңнің хал күйіне ең жарқын айғақ бола білді. Ол өзінің қанатты күйлерімен поэзиядағы Махамбет сияқты ғылымдағы Шоқан сияқты, майдан даласындағы Кенесары сияқты, өршіл рухына қылау түсірмей, замана тауқыметін қайыспай арқалап ғұмыр кешті

Тақырып 15. Дәулеткерей Шығайұлы (1820-1887жж). Мағынасы.

Оның алғашқы шығармаларының бірі "Ақжелең". Бұл күй Ақбала деген өнерлі де сұлу қызға арналған. Дәулеткерейдің "Қоңыр " дейтін күйлері тіршілік-тұрмыстағы әр алуан көріністерді бейнелейді. "Жұмабике" деген күйінің тарихы былай: ол кезде қыздар кішкентайынан өзі білмейтін біреуге атастырылатын салт болған. Кейін бойжеткенде, өзі сүймесе де, сол жігітке ұзатылуға тиіс. Бұған наразы жігерлі қыздар Уақытша кеңес дейтін билігі

бар мекемелерге арыз айтып баратын болған. Қыз сөзі расталып, шындықтың бет пердесі ашылса, азаттық алады екен. Міне, асқан әнші, ақындық өнері рулы елге ерте танылған, өз талабымен еркіндік алған Жұмабике деген қызға ризалық сезімін Дәулеткерей күй арқылы жеткізген.

Тақырып 16. Тәттімбет Қазанғапұлы (1817-1862 жж). Мағынасы. Шығармалары философиялық түйіндерімен астасып жатады, ал музыка тілі көңілге қонымды, тез жатталғанымен орындауға қиын, күрделі болып келеді. Тәттімбет күйлеріндегі лирикалық сарындар, әуен толқындары қазақтың кең даласы мен оның сұлу табиғатын суреттейді. Композитор “Сары жайлау” күйін Майдасары жайлауына қоныстанған кезінде, күз мезгілінде шығарған. Мұнда табиғаттың әсем суреті, жаз-сайрандағы рахатты шақтар бейнеленеді. Күйдің ішкі философиясы табиғатты суреттеу арқылы жаз думанын бастан кешкен адам өмірінің қайта оралмас бұралаң жолдарын табиғат мезгілімен салыстыруды меззейді. Күй табиғаты сыршыл, қиялшыл, мөлдір лиризмге толы. Нәзік нюанстар мен әсем ырғақты иірімдер тыңдаушысын бірде желпіндіріп, енді бірде тәтті мұң толқынымен тербетеді.

Тақырып 17. Дина Нұрпейісова (1861-1955 жж).

Динаның әсем сазды аяулы күйлері осынау жар қызығын көріп, бала бақытына мейірленген жылдарда туған. Ұзатыларда әкесінің енші деп мінгізген қарақасқа атына арнап шығарған «Қарақасқа» ат күйі, өзі пір тұтатын күйшілері Дәулеткерей мен Түркешке еліктеп шығарған «Бұлбұл», «Жігер» атты күйлері, ақылды да айбарлы, сұлу да сырбаз абысынан арналған «Кербез» күйі, үлкен ұлы Жұрымбай 1916 жылғы «Июнь жарлығы» бойынша әскерге шақырылғанда тартқан «Он алтыншы жыл» («Набор») күйі, қадірлес замандастарына сүйсінуден туған «Қосалқа» күйі, балдай тәтті, бауыр етіндей жақын баласы Қоңырға арнаған «Әсем қоңыр» күйі, міне, бұлар Динаның өзіндік қолтаңбасын айқын танытатын біртуар күйлер. Бұл күйлері арқылы Дина қазақ күйлерінің өрісін ұзартып, өресін биіктетумен бірге, өзі де ұлы күйшілермен терезесін теңестірді.

Дина Кенес заманында да өзінің арман аңсарын, үміт тілегін халқының жолына бағыштап өтті. Жасының ұлғайғанына қарамастан Қазақстанның 20 жылдығына орай «Тойбастар», Отан соғысы жылдарында «Ана бұйрығы», «Жеңіс» сияқты күйлер шығарды. Рас, қоғамның репрессиялық қаталдығы туысқан жағымсыз саясат пен желбуаз идеология Динаның бұла дарынын қақпайлап бақты. Оны төлтума арқасынан

(шабытынан) айырып, әсіре ұраншылдықтың қолжаулығы етпек болды.

Тақырып 18 .Ықылас Дүкенұлы (1843-1916 жж)

Ықыластың әкесі Дүкен де, оның әкесі Алтын да қобызшы болған. Алтын қобызға әуестеніп жүрген бозбала шағында түс көріп, түсінде бір ақсақалды абыз: «Бұл қобыз сенің жеті ұрпағыңа дарып, желеп жебейтін болады!» деп аян береді деген шежіре сөз бар. Ықыластың

Дүйсебай, Түсіпбек, Ақынбай атты үш баласы да көшелі қобызшылар болған. Олардың балалары мен немере шөберелері қазір Жамбыл облысының Сарысу ауданында тұрады. Ықыластың қара қобызы бұл күнде Ақынбайдың баласы Дәулеттің қолында сақтаулы. Көшпелі елдің көшінен түсіп қала жаздап, қадау қадау өнерпаздардың қол жалғауы арқылы көнеден бүгінге жеткен қобыз өнері қазір арнасын кеңейтіп, өрісін ұзартып, өресін биіктетіп, халқын қоңыр үніне ұйытуда

Тақырып 19. Сейтек Уразалиев (1861-1955)

Төкпе стильсінің өкілі. Қысқа ғұмырнама. Ауыр балалық шағы. Әділдік үшін күресе білген. Абақты жылдарының тұжырымы (Сахалин обл. қ. Иркутск) 20 дан астам куйдің авторы. Шығармашылығының басты тақырыбы - халықтың тағдыры туралы. Қоғамдық толғанушылық уақиғасы – «16жыл», шағылыс «1917 жыл», «Заман - ай» («О, время») «Сексен ер» («80 героев») жеке уайымы - «Айдау» («Ссылка»), «Еркіндік» («Свобода»). Өзгешелік марш жанрын игерушілік - «Қызыл сұңқар» («Красный сокол»). Шығармашылығының мағынасы.

III тарау

Тақырып 20. XX – XXI ғасырдағы Қазақстандағы музыка мәдениеті дамуы. XX ғасырдағы 20-30 жж Совет дәуіріндегі музыка мәдениеті.

А. В. Затаевичтың, Б. Г. Ерзаковичтың, А. К. Жубановтың қазақ музыка мәдениетіндегі маңыздылығы тарихи маңызы. Музыкалық қызметтерінің жаңа түрі.

Қазақ советтік музыкасының қалыптасуы - батыс еуропалық классикасын және орыс демократиялық дәстүрін, музыкалық поэтикалық фольклорының шығармаларын меңгеру.

Кәсіби қазақ музыка өнерінің жазбаша дәстүрінің қалыптасуы. Шығармашылық ұжымдарының ұйымдастырылуы: («Қазақ мемлекеттік музыкалық театры», «Жамбыл атындағы мемлекеттік филармония» «Қазақ халықтық аспаптар оркестрі», Хореографиялық мектептер.

Ең алғашқы опералық, симфониялық, вокалдық, аспаптық шығармалардың үлгілері. 1933 жылы Алматыдағы музыкалық техникумның ашылуы бұл ең алғашқы оқу орны болып келеді.

1934 жылы 13 қаңтар айында Қазақ Мемлекеттік театрының ашылуы.

М. Әуезовтың «Айман-Шолпан» және Б. Майлиннің «Шұға» комедияларының қойылуы.

(1912-1957) жж Куләш Байсейтованың (1905-1973) К. Жандарбековтың және қазақтың ең алғашқы бишісі Ш. Жиенкулованың қазақ музыка тарихындағы орындары.

1935 ж «Қозы Көрпеш, «Сары» музыкалық спектакльдер мен Жамбыл атындағы мемлекеттік филармонияның ашылуы. «Амангелді» ең алғашқы көркем фильмге музыка.

«Қыз Жібек» (Ф. Мүсреповтың либреттосы), «Жалбыр» (Б. Майлин, «Ер Тарғын» (Камалова) опералар

Қазақстандағы музыка мәдениетінің дамуы. (1917 жылдағы революциядан кейін).

Қазан көтерілісі-мемлекеттің өмірі үшін қиын кезең болды. Социализм идеясы. Бұл кезең музыка өнеріне де септігін тигізді. Халықтың дәстүрлі музыка жанрының дамуы. Жаңа формалардың дамуы. Революциялық әндер, С. Сейфулин, Р. Елубаев, М. Ержанов, К. Бабаковтың көптеген әндері. А. Қашаубаевтың әншілік өнері. А. В. Затаевичтың музыкалық-этнографиялық шығармашылығы.

Совет мемлекетінің «Біріккен мәдениет саясаты»

Музыкалық театрлардың ашылуы, оқу мекемелері, оркестрлердің ұжымдастырылуы.

Орыс музикаанттардың, композиторлардың, оқытушылардың шеберлі музыкалық өнердің дамуына көмектері орасан зор болды. (Е.Брусилковский, В. Великанов, Д. М. Мацуцин, С. Шабельский, Л. Шаргородский, Б. Ерзакович).

А.Жубанов Қазақ классикалық музыканың қалаушысы, Құрманғазы атындағы оркестрдің ұйымдастырушысы (1958 «Ғасырлар пернесі») (1963 «Замана булбулдары») ең алғашқы монографияларының, «әндермен және күйлерге саяхат» статьяларының (1976) авторлары.

Шығармашылық ұжымдарының жіне олардың қызметінің тарихы: 1926 Мемлекеттік ұлттық театр, репертуар, ең алғашқы қойлымдар. 1932 жылы музыкалық-драмалық техникум, 1935 жылы Абай атындағы опера жіне балет академиялық театр, қазақ хадых аспаптар оркестр, 1939 Қазақ хор , 1940 Қазақ Мемлекеттік хор капелла, 1944 Құрманғазы атындағы Алматыдағы мемлекеттік консерватория.

Тақырып 21 Қазақтың көпшілік әні

30 жылыдың ортасында-романстардың көпшілік әндердің қалыптасуы. Революциялық , және дәстүрлі әндер қазақ көпшілік әндерінің негізі болып келеді. Ең алғашқы көпшілік әндер Р.Елубаевтың (1912-1943 «Жолдастар» сөзі С.Сейфулиндікі. А.Жұбановтың лирикалық әндері «Қарлығаш», «Ақкөгершін», «Ақ шолпан»

Л.Хамидидің қазақ музыкасында вальс жанры. Ең алғашқы «Қазақ вальс» М.Төлебаевтың «Мен көрдім ұзын қайың құлаған» «Кестелі орамал», «Тос мені, тос»

Тақырып 22 Қазақстандағы хор мәдениеті.

Көшпенділерлің тұрмысында көп дауысты хор әні. Монодия сазының ұйымдастыруы. Халықтық шығармашылықта жеке жанырында унисон әндерінің дәстүрі. Қазақстандағы революцғы дейін хор музыкасы. 20 ғасырдағы ғасырдағы 30 – 40 жылдағы хор жанры. Хор ұжымдарына репертуарлардың құрастыру кезеңі. Ең алғашқы хорғы халық әндерінің өнделуі. Жамбыл атындағы мемлекеттік филармония театрындағы қазақ хорының ұйымдастырылуы. Ең алғашқы қазақ мемлекеттік хор капелласының директоры. Д. Мацуцин, Б. Байкадамов, Л. Хамиди, А.Молодовтардың хор директорлық қызметтері. Республикадағы хор мәдениетінің көтерілуіне капелланың рөлі.

Тақырып 23 Қазақстан композиторларының фортепианолық музыкасы.

Қазақстанда ең алғашқы фортепианолық музыканың кезеңі мен дамуы. А.В. Затаевичтің және А. Жубановтың фортепианоға ең алғашқы өңдеген әндері.

А. Жубанов фортепианолық циклында «10 Тажік билері», «8 Қазақ билері» фортепианолық фактурасында жарық көрген.

Орталық Азиямен Қазақстан мәдениетінің дамуына Е. Брусиловский көп үлес қосты. Фортепиано пьесасының жинағы: Токкато, Экспромт, Юмореска.

К. Қужамьяровтың фортепиано музыкасында ұйғыр музыкасының үнделуі.

Н. Мендығалиевтың фортепианолық музыкасы. «Елім – ай » тақырыбына вариация. Фортепианоға арналғын 5 концерт. Органдық және домбралық музыка «Домбра туралы аңыз », «Кең дала».

Г. Жубановтың қазақ фортепианолық музыкасында орны бөлек. Фортепианолық шығармалары: Цикл «Миражи» , «Три прилюдий», «Ева» сонаталар.

Фортепианолық шығармашылығы А. Исаков В. Новиков А. Серкебаева, С. Кибирова т.б.

Тақырып 24

Симфониялық музыка.

Симфониялық оркестрге жазылған шығармалар. С. Шабельски, А. Затаевич, Б. Ерзакович, Л. Хамиди рөлі. «Түрксіб» симфониясы М.Штейнбергтың - Қазақстан композиторларына кәсіби шеберлігі мектеп болып келеді.

Ұлы Отан соғысы жылдары симфониялық шығармалары: «Сары арқа», симфониялық поэма «Жалғыз қайың» (Одинокая берёза) Е. Брусиловскийдің, сюита «Абай», «Увертюра-фантазия» А. Жубанова және т.б.

Соғыстан кейінгі уақыт. Симфониялар № 4, 5, 6 Е. Брусиловскийдің, В. Великановтың «Қазақтың симфониясы». Симфониялық кішігірім жанрлардың дамуы. Қазақ симфониялық музыкасына тән бағдарламалық. Кішігірім жанрларға қызығушылығының себебі. Симфониялық поэманың, симфониялық көрістерінің құрылуы. XX ғасырдың 60 жылдарында увертюраның жеке шығарма ретінде пайда болуы, «симфониялық күй», поэмалар-күйлер, «увертюралар-күйлер». С. Мұхамеджанов «Туған жер қуанышы».

«Мерекелік увертюра», симфониялық поэмалар «Ақсақ құлан» Г. Жұбановтың, «Алатаудың эскизы» Ж. Дастенова, «1731» Б. Жуманиязов, Симфониялық күй «Дайрабай», «Құдаша-Думан» Е. Рахмадиев. т.б.

Тақырып 25

Е. Брусиловский (195-1981жж).

1. Өмірбаяны мен шығармашылық көзқарасы.

Басты жүйелері:

1905-1932 жж. Балалық шақ жылдары, жанұя, музыка дарынының дамуы, Қызыл Армиядағы қызметі, оқу жылдары. Мәскеу, Петербург. Консерватория. М. Штейнберг, Римский-Корсаковтың оқушысы. Дәстүді қабылдау.

Шығармалры: фортепиано үшін «**Барыня**» мәтініне жазылған вариация, № 2 (d-moll, f-moll).

1933-1949 жж. Алматыға келуі. Музыка драмалық техникум.

Алғашқы опералары: («Қыз Жібек», «Жалбыр», «Ер-Тарғын» т.б.). Мәскеудегі (1936ж) қазақ өнерінің декадасы. Табыс. Халықаралық колорит, әндерінің әуені («Қос қарлығаш», «Алтай», «Гүлденген Қазақстан», т.б.). Ұлы Отан соғысы. Опералардың патриоттық мазмұны («**Гвардия алға**», «**Амангельды**», М. Түлепбаевпен бірге жазылған). Симфониялық поэма «**Жалғыз қайын**», симфония «**Сары-Арқа**», оркестрмен фортепианоға қойылған концерт (d-moll).

1950-1969жж. Шығармашылықтың гүлденуі. Брусиловскийдің әртүрлі жанрдағы шығармалары: хордық кантата «**Советтік Қазақстан**», («**Дударай**», «**Мұрагерлер**») опералары. № 4-6 симфониялары. Жаңа шешімдерді табу.

1970-1981 жж. Ресейге оралуы. Мәскеу.

Брусиловскийдің шығармалары № 7-8 симфониялары («**Ақсақ құлан**», «**Қозы Көрпеш-Баян сұлу**») балеттері, жаңа опералар редакциясы.

Брусиловскийдің шығармашылық қызметі.

Қазақстанның музыка өнеріне қосқан үлесі. Брусиловский-Қазақстанның танымал композиторы, педагог, музыка қайраткері.

2. «Қыз Жібек» операсы (1934ж)

Алғашқы қазақ операсы (Либреттасы Ғ. Мүсіреповтікі). Эпосқа бейімделуі. Пайда болу тарихы. Фольклорды негіз. Драматургия, композицияның маңызы. Музыка-драматикалық спектакльге жақындағы (сөз диалогтары, қойылымның кезектесуі). Музыка- басты анықталу тәсілі, жанры. Опералардың батырлар лейтмативы. Қолайлық және демократиялық.

5. «Дударай» операсы (1953ж)

50-ші жылдардағы ең жақсы опера (А. Хангельдин либреттасы). Пайда болу тарихы. Әлеуметтік негіз және мазмұн. Драматургияның ерекшелігі. Опера батырлардың музыкалық мінездемесі. Хор және опералық қойылымның кеңеюі. Әуеннің қолайлығы.

4. Симфониялық – «Сары-Арқа» сюитасы (1943ж.)

40ші жылдардағы симфониялық музыкадағы жетістіктері. Оркестрлеу II бөлім «**Скерцо**» («**Балбырауын**»)- күйдің симфонизациялық мысалы.

5. Симфониялық поэма «Жалғыз қайын» (1943ж.)

Пайда болу тарихы. Абай өлеңдеріне көңіл бөлу. Философиялық мазмұн, тематизм. Композиция, форма келісуі (сонатамен және ұштастық). Драматургия. Орыс дәстүрі және симфониялық музыкасын сақтау.

Тақырып 26

Ұлы Отан соғысы кезіндегі қазақ музыка мәдениеті

Музыкалық өнердің фашизммен күресу кезіндегі рөлі. Концерттік бригадалардың құрылыу және олардың мағыналары. Алматыдағы совет кезіндегі танымал композиторларының музыкалық өмірдің республикадағы байланысысуы. Қазақстан мәдениетінің гүлденуі. Москва және Ленинградта шығармашылық эвакуацияның республикадағы күші. Қазақстан: киносурет «Иван Грозный» (бірінші серия) режиссёры С. Эйзенштейн; Ленинград театрындағы миниатюр Аркадий Райкинмен спектаклі. Моссовет атындағы спектаклі, қайта құрушы Ю. Завадский; Алматыдағы ТЮЗа ашылуы – ұйымдастырушы Наталья Сац. Абай атындағы ГАТОБ балерина Галина Уланованың концерті. С. Прокофьевтің «Война и мир» операсы.

1944-Қазақстандағы құлдырау кезіндегі өнердің тарихы. Алматыдағы Құрманғазы атындағы консерваторияның ашылуы.

Ұлы Отан кезінде көпшілік ән жанрының образының кеңейуі. Әскери, патриоттық, жеңіске деген сенімділік суреттелуі. М. Төлебаевтың ән шығармашылығы. «Тос, мені, тос», кестелі орамал» композитор М. Төлебаев, Е. Брусиловскийдің «Қос қарлығаш». Ән-хаттар. Музыкалық - фронттық өнердің композиторлары Р. Елебаев, А. Базанова, С. Кушекбаева, Д. Мацуцина және т.б.

ҰОС жылдарында композиторлардың симфониялық шығармашылық жолында белсене дамуы. Симфониялық шығармалары патриоттық тақырыбы. Соғыс жылдарында симфониялық жанр негізі болып келген. Композиторлар фольклорлық күй және дәстүрлі ауысша кәсіби музыканы қолдануы.

ҰОС кезеңінде опера жанрлар батырлық тақырыпта негізделген. «Гвардия, алға!» Е. Брусиловский (либретто С. Муканов) «Амангелді» Е. Брусиловский және М. Төлебаев (либретто Г. Мүстрепов) «Төлеген Тоқтаров» және (либретто М. Әуезов) 1944 жылы А. Жубанов және Л. Хамиди «Абай» операсының премьерасы. (либретто М. Әуезов)

Тақырып 27

А. Жұбанов (1906-1968 жж).

Қазақстан музыка өнеріне қосқан үлесі мол.

1. Өмірбаяны, шығармашылық суреті.

1906-1927 жж. Балалық шағы. Музыкалық дарыны П. Чернюкпен сабақтары. Білімге деген ұмтылыс. Қ. Жұбанов үлкен ағасының әсері (белгілі оқымысты, лингвист, тюрколог).

1928-1932 жж. Оқу жылдары, бейімделуі. Ленинград, музыкалық техникум, консерватория, аспирантура. Дирижер, композитор, музыковед, этнограф. Педагогтардың шеберлігі әсер етті. А. Затаевичпен танысуы. Алғашқы шығармасы- «Музыкалық әліппе» қазақ тілінде (1932 ж).

1933-1968 жж. Шығармашылық өсуі. Музыка-драматургиялық техникумда жұмыс істеуі, қазақ ұлттық ансамбльдердің, Құрманғазы атындағы оркестрдің ұйымдастыруы (1934ж). Дирижерлік жұмыс.

Музыкалық шығармалар. Л. Хамидимен жұмысы. «Абай» операсының пайда болуы (1944ж). «Төлеген Тоқтаров» операсы (1947ж). Өмірдің соңғы жылдары. «Құрманғазы» операсы бастап жазды. (сонын Ф. Жұбанова аяқтады).

Шығармашылығына мінездеме. Поэма-сюита (5 бөлім). Импровизациялық мінездеме (2бөлім), қайғылы сезім (3 бөлім), динамикалық кеңеюі (4 бөлім) және қорытынды мәні (5бөлім). Тақырыптық, жанрлы (1,5,5, б-ән; 2,4 б-күй).

Тақырып 28

Л. Хамиди (1906-1983жж.)

Композитор, дирижер, педагог. 1

Қысқа өмірбаяны, шығармашылығы.

Өмірнің басты кезеңі және шығармашылығы:

1906-1932 жж. Балалық кездері. Жанұя. Институт (Ташкент қаласы), музыкалық училищи (Қазақ қаласы), музыкалық техникум (Мәскеу қаласы).

Шығармашылық айналасы. Атақты ақын- жазушылар, музыканттаремн достығы (М. Жаліл, А. Затаевич, Ж. Шанин, М. Әуезов, т.б.) оркестр үшін шығармалары . «Детское» әндері.

1933-1955 жж. Шығармашылық жәрежеге жету кезеңі. Алма-та. Музыкалық драма театрдағы жұмыс кезеңі. Драмалық спектакльге жазған әндері. 1936ж.- Мәскеу консерваториясындағы, опера студиясына оқу кезеңі. (кл. Проф. Г. Литинский) дирижерлық жұмысы. (қазақ ұлттық аспаптар оркестры, хорды капелло).

Шығармалары: әндер («Қазақ вальсі», «Бұлбұл», «Отан», т.б.) А. К. Жұбановпен бірге жасаған еңбектері. Опералары: «Абай» (1944 ж), «Төлеген Тоқтаров» (1947 ж).

1950-1983жж. Өмірінің және шығармашылығының соңғ кезеңі.

Шығармалары: «Жамбыл мен Айкүміс», «Жамбыл» опералары, «Балбұлық» опереттасы. Педагогикалық жұмысы. «Концерт для домбры-примы», «Домбырада ойнау мектебі»-дирижерлау және аспаптық шығармалау оқуылықтары.

А. Жұбанов, Л. Хамиди

«Абай» операсы (1944 ж)

Ұлттық композиторлардың жазған алғаш операсы. Пайда болу тарихы (Либреттасы М. Әуезовтікі). Операның жарқын сарыны. Аспаптық және әндік дәстүрдің қайталануы (ария, речитатив, ансамбль). Абайдың музыкалық мінезі. Қазақстан композиторларының арасындағы орны.

Тақырып 29

М. Төлебаев (1913-1960жж.)

Атақты композитор

1.Өмірбаяны, шығармашылығы. Өмірінің және шығармашылығының басты кезеңі.

1913-1935жж. Балалық, жастық шақ кезеңі. Жанұя. Жарық музыкалық дарыны.

1936-1946жж. Ақындар жиналысы. Мәскеу консерваториясы. Опералық студиясы. Педагогтары (Р. Глиэр, Н. Мясковский). Мінез

ерекшеліктері-еңбексүйгіш, ұмтылыс. Ұлы Отан соғысы. Мәскеудегі оборонаға қатысуы. Алма-Ата Киностудия. Шебершілік. Композиция сабақтары (Е. Брусиловскиймен)

Шығармалары: әндер, романстар. Патриоттық мазмұны («**Кестелі орамал**», «**Тос мен**», «**Таня туралы ән**» т.б.) Әндер жинағы «**Көтеріл ел-халық**». Е. Брусиловскиймен жұмысы. «**Амангельды**» операсы (1945ж). «**Біржан-Сара**» операсы (1946ж). Табыс. «**СССР халық әртісі**» атағы. Бүкілхалықтық қошемет.

1947-1951 жж. Мәскеу консерваториясы. Педагогтары (Н. Мясковский, **Я. Форс**).

Шығармалары: «**Қазақстан**» симфониялық поэмасы (1951ж); Хордық канаталар («**Коммунизм таңы**», «**Мәскеуге салем**», «**Жазғы таңда**»); Әндер («**Жылқышы әні**», «**Қойшы әні**», «**Шахтерлер әні**», т.б.) «**100 әндер**» жинағы.

Өмірінің соңғы жылдары. Ерте келген өлім. Аяқталмаған шығармалары. «**Қозы Көрпеш-Баян сұлу**», «**Нияз бен Раушан**», «**Песня дружбы**» опералары.

2. «Біржан-Сара» операсы (1946ж).

Тарихы (Либреттасы К. Жумалиев). К. Жумалиев-атақты қазақ эпосын зерттеуші, жазушы, драматург. Біржан, Сара, Жамботалардың музыкалық мінездемелері.

3. Кантата «Коммунизм таңы» (1951ж).

Композиция мен драматургия негіздері. Тематизм, музыка, ән, күй (желдірме, И. Байзақов) өнерлерін пайдалану. Соған. Бастапқы даму қорытындысы. Лиро-эпикалық мінез.

Тақырып 30

С.Мұхамеджанов(1924-1991жж.)

Атақты композитор, жарық мелодист. Ұлттық ораториялардың комедиялық опералардың негізін

қалаушы. ***І.Өмірбаяны, шығармашылығымен танысу:***

1943-1959жж. Шығармашылығының даму жылдары.

1943-1949жж. Алма-Ата, музыкалық училище(теория бөлімі)

1950-1957жж. Құрманғазы атындағы консерваториясы (Е.Брусиловский сыныбы).

Шығармалары: оркестрлік, вариация «**Балхадидша**», «**Домбыра туралы поэма**», симфониялық поэма «**Қуаныш отаны**». Табыс.

Мемлекеттік сыйлық. Оркестрмен дауыс концерт.

1960-1970жж. Әр жанрындағы шығармашылығы.

Хордық шығармалары: «**Ғасырлар үні**» ораториясы;

Хордық кантаталары: «**Ленин туралы**», «**Жыл мезгілі**»;

Хордық поэмалары: «**Құлагер**», «**Табиғат**», «**Қосбасар**».

Симфониялық шығармалары: «**Дауыл**» симфониясы (Лениннің 100жылдығына), оркестрмен скрипка үшін концерт.

Опералары: «**Айсұлу**» (1964.ж) алғашқы комедия операсы, «**Жұмбаққыз**» (1971ж).

1971-1981 жж. Өмірінің және шығармашылығының соңғы жылдары: Симфониялары: №2(h-moll), №3 (Е.Брусилевскийға), арналған симфониялық күй «Дархан». Қобыз бен оркестрге арналған концерт. Опера «Ақан-сері», «Ақтоты» (1981ж).

2. «Ғасырлар үні» ораториясы (1960ж).

Алғашқы қазақ ораториясы (Либреттасы К.Шаншибаевтікі). Бөлімі бойынша мінездеме (8 бөлім). Тематизм, жанрлық.

Қазақ музыкасында дәстүрлі жанрларды қолдану: өлеңдер (1 б-терме; 5 б-бесік жыры; 6 б-жоқтау) жіне күй (жау тақырыбы). Тиімді, әуендік.

Тақырып 31

Қ.Қожамияров (1918-1994.)

Ұйғырлардың бірінші профессионалдык композиторы, оқытушы, музыкалық қоғам кәсіпкері.

1. Өмірбаян, өнер жолы мен кезеңі.

Шығармашылық өмірдің негізі (1918-1945жж.) Жастық және балалық шағы. Отбасы. Музыкалық қабілеттің дамуы. Музыкалық драма техникумы (1934-1938жж.) Скрипка мен фортепиано сыныбынан сабақ алу. Әскери борышты өтеу.

1946-1951жж. Консерватория (Е.Брусилевский) фортепианоға арналған шығарма-ноктюрини, поэма, бесік жыры. Соната.

50-60 жылдары. Шығармашылық көзқарас. Шығарма: симфониялы фортепиано триосы «Бу чинар». Опера «Назығұм». (1956 жыл.) Н.Тілендиевпен шығармашылық бірлестігі. «Алтын таулар» операсы. К.Байсейітов пен К.Шангитбаеваның бірінші либреттасы. Балет «Чин томур» (1969ж.) (Либреттасы З.Райбаеваныкі).

70-80 ші жылдары. Шығармалары: симфония МЛ, опера «Садыр палуан» (1977ж.) (Либреттасы М.Абдурахмановтікі). Аспаптық концерт бөлімі, соның ішіне кіретін трубалы оркестрі. «Мэшрәп» симфониялық бейнесі. «Цевти, Семиречье» ораториясы. Симфония №2 (1975ж.) симфония МЗ (1980ж.)

80-90ші жылдары. Соңғы кезеңі. Шығармалары: скрипкаға арналған оркестрлік концерт. (1982ж.) Симфониялар: №4 «Такла-Макан» (1984ж.), №5 «Ең жақын адал досқа немесе жұбайыма арнау» (1987ж.)

2. Симфониялық поэма «Ризвангуль» (1950ж.)

50-ші жылдардағы ең үздік симфониялық шығарма. Бағдарламалық эпикалық-батырлық мінез. Драматургия мен композицияның ерекшеліктері. Тематизм, жанрлық, дәстүрлі музыкалық түр.

3. «Назығұм» операсы (1956ж.)

Бірінші ұйғырлық опера (Либреттасы Хасановтікі). Эпикалық-батырлық. Либреттаның негізі. Музыкалық драматургияның композицияның ерекшеліктері. Дәстүрлі түрдің музыкалық мінездемесі. Әрекеттің оркестрлік көрінісі. Төртінші әрекеттің хоры. Операдағы Назығұм бейнесі. Көрініске анализ жасау.

Тақырып 32

Ғ.Жұбанова.(1927-1993жж.)

Атақты сазгер,оқытушы ұстаз, музыкалық қоғам маманы.

1.Өмірбаяны,өнер жолы.Өмірдің және өнер шығармашылығының басты кезеңі.

1927-1957жж.Балалық және жастық шақ.Жанұя.Музыкалық көзқарас.

Музыкалық қабілеттің дамуы.Өнер жолына түсуі.

1945-1949жж.Мәскеу. «Гнесен» атындағы музыкалық училище.1949-1954жж.

Мәскеулік консерватория(1954-1957жж.) аспирантура.Мамандық деңгейдің өсуі.

Шығармалар:Шертпелі оркестрге арналған лирикалық поэма. «**Ақсақ құлан**» симфониялық поэма.Скрипкаға арналған оркестрлік концерт (дипломдық жұмыс).С.Поркофтың жастарға деген шығармашылығының Ғ.Жұбановаға әсер етуі.

50-60шы жылдар.Стильдің қалыптасуы.Шығармашылық ізденісі.

Шығармалар:«Теміртау таңы» симфониялық поэма, «**Мұхтар туралы аңыз**» хорлы контата, «**Заря над степью**» ораториясы , «**Ақ қанат**» балеті («**Ақ құс туралы аңыз**»), «**Хиросима**».

70-80ші жылдар.Шығармашылық кезеңнің дамуы.

Шығармалар:«Ленин» ораториясы, «**Отырар**» хорлы поэмасы, «**Ленин бізбен бірге**»,«**Аральская быль**», (Ленинге хат) ораториясы. «**Жігер**» симфониясы, «**Еңілік Кебек**» операсы.

80-90шы жылдар.Философиялық шығармашылықтың бағыты «**Адам адамды сүй**» ораториясы. «**Татиянаның хаты**» контатасы.

Опералар: «**Жиырма сегіз**»,«**Құрманғазы**».Симфония №2 «**Әйелдер аралы**» (Р.Гамзатов).№3 (Ш.Айтматовтың «**И дальше века длится день**» мотиві бойынша). «**Қаракөз**» балеті (М.Әуезов).Ұстаздық және музыкалық қоғамның бірлестігі.

2.Симфония №1«Жігер»(1971ж.)

XIX ғасырдағы атақты күйшісі Дәулеткерейге қойылған музыкалық ескерткіш. Дәулеткерейдің күйлеріне сүйене отырып, тематикалық музыканың мазмұнын ашамыз.Музыкалық драматургияның ерекшеліктері, драманың, симфонияның дамуына әсер етуі. «**Нагнетения,напряжение**» деген ойға 1-4 келеді.

Ерекше тембрлық ізденіс (Іудыбыс мүшесі).Тематизм,мүше бойынша анализ.

3.«Еңілік-Кебек» операсы (1975ж.)

М.Әуезов драмасы бойынша (Либреттасы С.Жиенбаевтікі).Махаббат туралы классикалық тақырыптарда феодалды-патриорхалды қоғамда қатал тәртіптерге кезіккен сүйіктілер туралы жазылады. «**Психологиялық қайғы-қасірет**» жанры.

Музыкалық драматургияның ерекшеліктері мен композициялары.Музыканың дәстүрлі жаңа әдістемелердің және жанрлардың қолданылуы.Эпикалық жыраулардың бейнесі (**Абыс**) және

бақташы (*Жапал*).Еңлік мен Кебек бейнелерінің романтикалық көркемділігі.Есен, Кеңгірбай,Жапал,Абыз,Колоритникалық бейнелері.

Тақырып 33 Н.Тлендиев.Өмірі және шығармашылығы(1925-1998)

Қазақ музыкасында ең жарық беттерінің бірі.Н.Тлендиевтің шығармашылығы.Атақты композитор,дирижер,домбра орындаушының шебері.Композитордың өмір баяны(12 жасынан оркестр әртісі,14 жасынан дирижерлық қызметін атқарған)Композитор А.Жұбановтан дәріс алған.Негізгі шығармалар: «Дорогой дружбе» балет «Өртеке», «Аққулар» және опера «Алтын таулар»,Халқ аспаптар, этнофольклорлық «Отырар сазы»оркестріне 30шақты шығармалар,100 ән,жалпы 500 шығарма жазған.

Н.Тлендиевтің ән шығармашылығы: «Кел,еркем Алатауыма», «Жан жарым», әндерінің тақырыптары вальс түрінде.

Н.Тлендиевтің халық аспаптар оркестріне арналған шығармалары: «Әлқиса», «Көш керуен» , «Ата толғау», «Махамбет».

Тақырып 34

К.Кумысбеков (1927-1997) Өмірі және шығармашылығы.

Кумысбеков Кенжебеков- композитор,ҚазССР халық әртісі,ҚазССР еңбек сіңірген өнер әртісі,Мемлекеттік премиясының лауреаты ҚазССР,профессор.Қысқаша мәләмет.Балалық шағы.Жас кезі.Мамандығы домбра және композитор.Алматыдағы консерваториясында және білім алған.

Тақырып 35. Е.Рахмадиев (1932ж.)

Атақты сазгер.Музыкалық қоғамының маманы.

Өмірбаяны,шығармашылық жолы.

1.Өмірдің және шығармашылық өнердің кезеңі.

1932-1957ж. Балалық және жастық шақ.Музыкалық көзқарас,жанұяның музыкалық дәстүрлері.Музыкалық қабілеттерінің дамуы.Өнер жолына түсу.1948-1952жж.Алма-Ата музыкалық училище(теориялық бөлім) 1952-1957жж. Консерватория.Шығармалар: «На зов Абая» фортепианалық поэмасы, «Амангелді» симфониялық поэмасы.1957ж. Мәскеу консерваториясы.Тәжірибе алмасу (проф.Р.Ритинсий, Ю.Фортунатов).

50-60жылдары.

Шығармашылықтың дамыған жылдары. Шығармалар: «Қамар-сұлу», «Степное зарево».Опералары: «Толғау», «Қазақстан» симфониялық поэмалар «Аястан», «вечер на Балхаше», хордық шығармалар: «Дайрабай» симфониялық күй.Табыс,қошмет. «Мұхтар аға» поэма-реквием. Әндер, романстар.Рахмадиевтың белгілі әндерінің әуендігі және көптеген лирикалық шынайылығы ашылып айтылған. Драмалық қойылымдар мен кинофильмдерге әндер.Музыкалық-қоғамдық қызмет:фольклор меңгерушісінің жұмыс бөлмесінен мәдениет Министріне дейінгі жол.

70-90жылдары:Әртүрлі жанрлардың нәтижелі жұмыс жолдары: «Алпамыс», «Тың өлкесі туралы жыр», опералары: «Орытпа», «Құдаша думан» симфониялық күйлері: «Біз партияның даңқын көтереміз»,

«Салтанатты» хор кантаталары, «Көктем лебізі» поэмасы, «Конституция туралы» (Жамбыл сөзі) поэмасы. Аспаптық жанрлық концертке бет бұру. Ең негізгілері: Скрипкалы оркестрге арналған концерт. Трубалы оркестрге арналған концерт. М.Мақатаев және Абайдың өлеңдеріне романстар.

2.«Алпамыс операсы» (1973ж.)

Либреттасы К.Кенжетев пен Е.Рахмадиевтікі. IX ғасырдағы бір есімді эпосқа бет бұру. Эпос пен либретта арасындағы айырмашылықтары. Эпикалы-батырлық мінез. Музыкалық драматургия мен композицияның ерекшеліктері. Операның көлемі «Эпикалық» операсының дәстүрі. Халық әндерін дәстүрлі әннің жанры. XIX ғасырдағы атақты ақындар мен күйшілердің әндерін және күйлерін пайдалану. Операның кейіпкерлерге музыкалық мінездеме, қимылдарына талдау.

Тақырып 36

Н.Мендіғалиев (1924ж.)

1.Шығармашылық суреті.

Қазақстанның фортепианалық музыкасының дамуына зор үлес қосқан. Консерваторияны пианист ретінде аяқтады. (1952 жылы Е.Гировскийдің сыныбы) және композитор (1959 жылы Е.Брусилловскийдің сыныбы). Фортепианаға арналған шығарма: фортепианалық оркестрге арналған концерт. «Елім-ай» тақырыбына вариация. «Домбыра туралы аңыз» поэмасы; Прелюдиялар, сонаталар т.б.

Оркестрлік шығармалары: скрипка мен фортепианаға арналған соната. Трубалы оркестрге арналған сюита вокалдық шығармалар, әндер, романстар.

Жанрдың әртүрлілігі (Кантаттар, концерттер, инструменттік пьесалар мен әндер). Идеялардың беталысы, образдар мен тақырыптардың айналымы. Өмірлік және шығармашылық жолы. Шығармашылық өмірбаянының негізгі бастамалары: Балалық уақыты - фортепиано мамандығы бойынша (Е.Ф.Гировск) Алматы консерваториясындағы оқу жылдары, (Е.Брусилловский) композициялары. Ең бірінші мамандандырылған қазақ пианисті. Студенттік кезіндегі шығармалары - «Япурай» тақырыбына вариациялар. Фортепианоның оркестірмен ең бірінші концерті - дипломдық жұмысы. Ең бірінші орындаушылар. Шығармашылығының қадамы. Н.Мендіғалиев - фортепиано ақыны. Фортепианоға шығармалар - шығармашылық өнердің ең маңызды құраушы бөлшегі. Халықтық мәдениетке бағдарламаның мінездемесі. Ұлттық фортепианоның стилін құруы. Лирико-романтикалық үлгілік сферасы. Орыс композиторлық мектебіндегі қауым (С.Рахманинов). Шығармашылық бейнесінің мағынасы. Н.Мендіғалиев қазақ музыка мәдениетінің тарихында.

Тақырып 37

О.Несіпханов (1953-1983) өмірі және шығармашылық бейнесі

Қазақ композиторы. Алматы консерваториясындағы профессор Е.Рахмадиевтің композициясы бойынша тәрбиеленген. XX ғасырдың 80-ші жылдарындағы ең үздік дәстүрлі заманғы музыкалардың шығармаларын жазған. Тищенко, Р.Шедрин (кларнет үшін «Триптих», фагота және фортепиано) озық музыкаға әсері. Еуропалық және халықтық ойлаудағы принциптердің шектеулігі. Балаларға арналған музыка кітаптарының авторы: әндер мен романстардың («Балалық шаққа саяхат» вокалдық циклы), үлкен симфониялық оркестр үшін моноопера «Мен сенемін», баса және сопрано-дипломдық жұмысы. Ақындық тексттердің өнертапқыштығы. Үздік шығармалары – «Увертюра дифирамб» оркестріге арналған қазақ халықтық инструменттері мен пәрменділері; Klarнет үшін шекті кuartет «Триптих», фагота және фортепиано; Нүркен Әбдіров естелігі бойынша симфониялық поэма. Соңғы шығармалары. Шығармашылық бейнесінің мағынасы.

О.Несіпханов моноопера «Мен сенемін»

Шығарманың мағынасы қазақ композиторларының шығармашылық бейнесінде. Моноопера жанрына үндеу-жаңа заманның әсері. Операның сюжеті. Ең бірінші әдебиет негізі. Шығарма идеясы. XX ғасырдың музыкалық мәдениетке сай мінездемелері (экспрессионизм) – мәдениеттің жақындауы және әртүрлі жанрлардың синтезі – лирика және драма, эпостың әсері. Монотематизм қағидасы. Музыкалық тіл – дыбыскөтермесі организациясының атональдылығы, мелодиканың тритондық негізі.

Тақырып 38.

Қазақстандық композиторлық мектеп XX-XXI мыңжылдығының ширегінде

Ең негізгі ерекшелік – бірауақыттағы музыкалық мәдениеттің тіршілік етуі: классикалық дәстүрлерге (Е.Рахмадиев, М.Сағатов, Б.Баяхунов және т.б.) тірек болуы, дәстүрлілік пен жаңашылдықты музыкалық шығармашылықта қолдану (Б.Аманжол, С.Еркімбаев, А.Мамбетов, А.Райымқұлова, А.Бестібаев және т.б.), композиторлардың жаңа ұрпақтары, өздерінің шығармашылық арсеналына жаңа композиторлық техникаларды қосқандар. Шығармашылықтың көпжанрлығы.

Т.Мұхамеджанов (1948 ж) өмірі және шығармашылығы. Жаңа заманғы отандық композиторлық мектептің өкілі, талантты композитор, қоғам қайраткері. Алматы консерваториясының тәрбиеленушісі (композиция классы бойынша профессор Ғазиза Жұбанованың тәрбиеленушісі). Қысқаша өмірбаяндық мәліметтер: композитордың отаны, қоршаған ортасы, өскен және тәрбиеленген. Шығармашылық болмыстың негізгі этаптары. Студенттік кездегі шығармалар. Дарынның әртүрлілігі (композитор, педагог, ақын, қоғам қайраткері). Композитордың танылуы. Шығармашылықтың көпжанрлығы. Тақырыптың өзектілігі («Заманай» – ән, Семейдегі полигонның жабылуымен байланысты; тарихтағы оқиғалар – симфониялық сурет «Жорық»; аңызға айналған тарихтағы-

симфониялық поэма 'Махамбет' және т.б).Қазақфильм киностудиясымен қызметтестік.Мемлекеттік наградалар.

Әділ Бестібаев (1959ж)- қазіргі заманғы отандық композиторлық мектептің өкілі,жаңа ұрпақтың дарынды композиторы,Қазақстан композиторлар Одағының мүшесі. Шет елдегі «Қазақстандық мәдениеттің жаршысы».Жұбанов атындағы мамандандырылған музыкалық мектептің және Құрманғазы атындағы Алматы консерваториясының (КСРО халық әртісі, профессор Ғазиза Жұбанованың классы) түлегі.Чайковский атындағы Мәскеу консерваториясында (профессор Н.Сидельниковтің классы) сынақтан өткен.80 жылдардың басында-студенттік жылдары-шығармашылығын қалыптастыруға ой, мемлекеттегі болып жатқан қоғамдық оқиғалардың әсері (ұлттық өзін-өзі ойлаудың көтерілуі).Музыкалық тілдің ерекшеліктері – джаз және роктың элементтерімен жаңашыл симфониялық ойлаудың синтезі. Жарық образдар, азиаттық темперамент,арнажировкалардың түпнұсқалығы. Шет елдегі табыс.Үрмелі аспаптар оркестрі үшін шығармалар-репертуарлық классикасы. Салтанатты марш-шеру «Азия дауысы (Скифия)» - Халықаралық «Азия дауысы» фестивалінің ашылуына орайластыру. Симфония 'Idee Fixe'-XX ғасырдағы халықтық қасіреттердің шежіресі, 1986 ж. желтоқсан оқиғаларына арналған симфониялық күй 'Ашу басар', «Жаяу Мұсаның 'Ақ сиса' әніне фантазия », «Ұлы Моңғол» поэмалары , «Бастауларға қайта оралу», «Домалақ жұлдыз симфониясы» (1982), 'В.Ес.Т.' моногарммасыны концерт. (Франциядағы халықаралық конкурсақа диплом) (1994, Гавр)). А.Бестыбаевтың әніне балеттік қойылымы. Шығармашылық бейнесінің мағынасы.

Серікжан Әбдінұров (1962ж.туылған)- Қазақстанның мамандандырылған композиторлық мектебінің жарқын өкілі. Білімі: 1985-1990 жж. ҚҰК Құрманғазы атындағы профессор Құжамиярованың классы.Дүниеге көзқарастың қалыптасуы.Дарынның әрқилылығы.Шығармашылық бейнесінің көпжанрлығы. Идеялы бағытталғандық,бейненің және тақырыптардың ауқымы.Шығармашылықтың халықтылығы.Жарқын мелодист.Ең негізгі шығармалары: симфониялық оркестр үшін «Полиптих», үрмелі аспаптар оркестрі үшін «Үш стадиялар», «Қожа Ахмет Йассауи», «Қорқыт»; халықтық аспаптар оркестрі үшін «Жер ана», «Айналайын»; хор үшін «симфония Бейт», «Фрески»; документальды фильмдер және қойылымдар үшін музыка.

Әліби Әбдінұров (1978 г) –жаңа кәсіби композитор.Құрманғазы атындағы Қазақ Халық Консерваториясының түлегі. (Класс професора Сағатов М.С.). Дипломдық жұмыс – «Мәңгілік әуен» симфониялық оркестрға (2001 ж.). Ассистентура – КНК Құрманғазы атындағы бас сазгер М. Сағатов композициясының сыныбын тағылымдады. Бірнеше конкурстың фестивалдің қатысушысы: «Молитва батыра Махамбета перед казнью»(1997 жылы, Г.А. Жубанованың конкурсы) – бірінші премия;

күйдің транскрипциясы «Аман бол, шешем, аман бол» (1998 жылы, Құрманғазы 175 жылдығына арналған конкурсы) – 2 премия. Әндер «Түркістан», «Алматыға арнау» (2000 жыл «Жаңа ғасырға – Жаңа ән» конкурсы) – дипломдары.

Бүкіл халықтық шығармашылық жастар «Шабыт» фестивалінің бірінші диплом сатыдағы наминанты «Музыкальное сочинение», «Бас сазгері Серік Абдинуровтың шығармашылық портреті. 3 – ші сатыдағы курстық жұмыс дипломы. Бейт – Симфониясы» «Лучшая научная работа» наминациясы. Атақты композиторлармен кездесуі Г. Канчели, Ф. Караев және К. Мейер.

Тақырып 39

Қ. Мусин (1921-1970жж).

Атақты композитор, дирижер. «Ұлттық» симфониясын шығарушы. 1 Өмірбаяны, шығармашылығымен танысу.

Өмірінің және шығармашылығының басты кезеңі:

1921-1932 жж. Жастық шақ жылдары. Жанұл.

1933-1941 жж. Оқу жылдары. Алма-Ата, музика-драмалық техникум (1933-1938жж.). Мәскеу консерваториясы (1939-1941жж.). Мінез ерекшелігі-өзіне талап қою, еңбек-сүйгіш. Музыкалық айналасы. Педагогтар (И. Лесман класс скрипка; проф. Е. Голубев-композиция). Ұлы Отан соғысы. Қ.Мусин соғысқа қатысушы. Жарақаттанушы. Оралуы. Дирижерлік жұмысы.

1949-1953 жж. Қазақ ұлттық консерваториясы (кл. В. Брусиловский).

Шығармалары: скрипка мен фортепиано үшін сонато, генерал И. Панфиловтың естілігіне арналған «Поэма баллада», хорлаар әндер, симфониялық поэмалар; «Жайлауда», «Халықтар бақыты», «Мерекелік».

1960-1970жж. 60-жылдардағы шығармалар. Симфониялар №1 «Гүлденген Қазақстан» (1961ж), №2 (1963ж), №3 (1970ж.) Өмірінің және шығармашылығының соңғы жылдары. «Таң-Шолпан» (Либреттасы Н. Баймухаедовтың).

2. Симфониялық поэма «Жайлауда» (1948ж.)

Тематизм, тақырыптық принциптың кенеюі (вариациялық және полифониялық), оркестрлеу.

Тақырып 40

Б. Байқадамов (1917-1970жж.)

Атақты композитор, педагог, дирижер. Музыкалық ұжымының ұйымдастырушысы. 1. Өмірбаяны, шығармашылығымен танысу

1917-1948 жж. Жастық шақ жылдары. Жанұя. Мектеп-интернат математикаға, музикаға деген қабілеті. КазПИ-дегі оқу жылдары (математика факультеті). Ансамбль ұжымы.

Шығармалары: әндер, халық әндерін өңдеулері.

1949-1954жж. Құрманғазы атындағы ұлттық консерватория (Е. Брусиловский сыныбы).

Шығармалары: «Ақ Айша» операсы, «Майра» музыкалық комедиясы, «Жарқын жастық шақ» симфониялық поэмасы, оркестрлік шығармалары-«Жаңа күй», сюита «Жарыс», күйлер үндеулері.

1960-1970 жж. ЖенПи-дегі педагогикалық жұмысы (музыка факультеті) «Айгүл» ансамблінің ұйымдастырушысы.

Шығармалары: вокалды би композиция «Саяхатта». Балаларға арналған әндер. Кинофильмдерге жазылған музыка.

Тақырып 41

М.Сағатов (1939ж.)

1. Шығармашылық бейнесі. Әйгілі сазгер, педагог, мемлекеттік консерваторияның түлегі (1962ж. Проф. В. Великановтың сыныбы). Қазақстанның Республикалық ЛКСМ сыйлығының лауреаты.

Шығармалар: a-moll, балет, увертюра симфониялары, «Диалог» симфониялық поэмасы. Фортепианалық оркестрге арналған концерт, қазақ халық аспаптары оркестріне арналған шығарма, хор шығармалары, әндер мен романстар.

Тақырып 42

В. Великанов (1898-1969 жж.)

Қазақ совет музыкасының негізін қалаушы. Алғашқы қазақ балетін шығарушысы.

1. Қысқа өмірбаяны, шығармашылығы.

Басты кезеңдері:

1898-1936жж. Балалық шағы. Петербург, консерватория, фортепиано сабақтары (проф. И. Миклошевская), композиция бойынша (проф. В. Щербачевы).

Шығармалары: фортепиано және скрипка үшін сонаталар, симфониялар; Гейне сөздеріне шығарылған романстар. Этнографиялық экспедицияға қатысуы.

1937-1940 жж. Алма-Атаға шақырылуы. Алғашқы ұлттық «Қалқаман-Мамыр» балетінің пайда болуы (Либреттасы М. Әуезовтікі). Эпосқа назар аудару «Тұтқын қыз» операсы (Либреттасы Ф. Мүсіреповтікі).

1941-1942 жж. Ұлы Отан соғысы. Ленинградтағы болған шайқасқа қатысуы. Жамбыл сөзіне жазған музыка «Ленинградцы, дети мои». Хорға және оркестрге арналған «Көктем әні» поэмасы.

1942-1969 жж. Эвакуация, Алма-ата, шығармашылық-қызметі Прокофьевпен бірге болған. «Иван Грозный» кинофильміне музыка, «Война и мир» операсына редакция.

В. Великанов шығармалары: «Амангельды» симфониялық поэмасы (1944ж), «Қазақ» симфониясы (1947ж), №2 симфония (1955ж), №3 симфониясы (1963ж), сюита-халық аспаптар оркестрі үшін «За мир» оркестрлік поэма, фантазия, распродия; «Шекті квартет» (1948ж); «Қамбар-Назым» балеті (1951 ж), «Бес дос» Л. Хамидимен операсы бірге жазылған (1960ж), фортепиано үшін шығармалар.

2. «Қазақ симфониясы» (1947ж)

Жаңа ұлттық калорит, әуен, үш бөлімнен тұратын цикл: лиро-эпикалық жанр (1), пасторальды (2), динамизм (3). Егжей-текжейлі анализ. Бірінші бөлім, Allegro: мінез, тақырыптық, контрастың жоқ болуы (Г.П. және П. П. Аралықтары); жанрлы (Г.Т-әні, П.Т. күйі).

Оқушылардың жұмысының бақылау түрлері.

- 1.Конспектілер мен лекцияларды үнемі тексеру.
- 2.Музыкалық викториналар өткізу.
- 3.Оқушылардың жауаптарына баға беру және талдау.
- 4.Төменгі дайындығы бар оқушыға көмек.
- 5.Фортепианалық үзіндіге, ойын тақырыптарына тексеріс.
- 6.Музыкалық жазба шығармаларды тыңдаған кезде оқушыларды бақылау.

Оқушылардың үлгерімін бақылау және белгілеу.

Қазақ музыка әдебиеті 5жылға есептелінген 170 сағат.(5сынып - 34сағат, 6сынып-34сағат, 7сынып-34сағат, 8сынып-34сағат, 9сынып -34 сағат).Әр тоқсан бойы бақылау жұмыстары өткізіледі.

Әдебиет және оқу құралдары

Негізгі:

1. У.Джумақова, Н.Кетегенова. Казахская музыкальная литература 1920-1980. -Алматы, 1995.
2. С.Кузембаева, Т.Егинбаева. Лекции по истории казахской музыки. - Алматы, 2005.
3. Елеманова С. (ред.-сост.). Казахская музыкальная литература. - Алма-Ата: Өнер, 1993.
4. Джумалиева Т. История казахской музыки, т. 1. Традиционная музыка казахского народа. - Алматы: Ғылым, 2000.

Қосымша:

1. Вызго- Иванова И. Симфоническое творчество композиторов Средней Азии и Казахстана.- Л.-МД974.
2. Гизатов Б. Академик Ахмет Жубанов. - Алма-Ата, 1972.
3. Кетегенова Н. (ред.-сост.) Евгений Брусиловский,серия«Наши современники». - Алматы: Өнер, 2005.
4. Магауин Мухтар. Кобыз и копьё. Повествование о казахских акынах и жырау 15-18 веков. 5-е издание, перераб. серия. Слово седьмое. - Алматы: Мектеп, 2003.
5. Мадихбаева Г.С. Творческая личность и образ Ахан-Серэ Корамсаулы в художественной литературе. - Астана: Республика Казахстан, 1999.
6. Майтанов Б. Абай: история, личность, время. Пер. - Т.Жандаулетов /гл. ред. К.Байгабулова - Алматы: Аруна, 2004. - 92 с.
7. Малдыбаева Р. Кюйши Абикен Хасенов и казахская музыкальная культура XX века/Р.Малдыбаева/ізденіс - поиск. - Алматы, 2004, № 3.
8. Малые вокальные формы в каз. эпической опере 70-х годов период и простые формы. - Алматы, 1999.
- 9.Методические разработки по истории каз. традиционной музыки/Курмангазы, Дина, Даулеткерей, Таттимбет. - Алматы: Мин. культуры РК, 1994.
10. Миненко В.М., Мамынов П.М. Краткий курс муз. литературы Казахстана. Уч. пособие для учащихся ДМШ, ч.1. Каз.нар.музыка. - Алматы: Жалын, 1978.
11. Обычай и обряды казахов в прошлом и настоящем - Қазактыңәдет-ғұрыптары мен салт дәстүрлері өткендігісі мен бүгінгі\мақалалар жинағы; сборник статей. - Алматы: Ғылым, 2001.
12. Очерки по истории казахской советской музыки. – Алма-Ата: Каз.Гос.Изд.Худож.лит.-ры, 1962.
13. Сапарғалиева Т.М. Национальное мышление и стиль: На примере Пятой

симфонии К.Кужамьярова и третьей симфонии Г. Жубановой. - Алматы: АГК им. Курмангазы, 1993.

14. Сарыбаев Болат. Казахские музыкальные инструменты: альбом. - Алматы: Жалын, 1978.

15. Славный сын песенного края. Композитор Муқан Тулебаев. Сб. статей к 60-летию Союза композиторов Казахстана/сост.: Союза композиторов Казахстана/сост. Н.Кетегенова, Д.Тулебаева. - Алматы: Мин-Вуз. РК, 1999.

16. Таттимбет: будет звучать в веках/на каз. и рус. языках. - Караганды, 1993.

17. Темирбекова А. Казахские народные песни: в музыкально-теоретическом освещении. - Алматы, 1975.

18. Темирбекова А.З. Ладоритмическая основа казахской советской народной песни. - Алма-Ата: Наука, 1975.

19. Турсунов Е.Д. Возникновение бахсы, акынов, сэри и жырау - Астана: ИКФ «Фолиант», 1999.

20. Турсунов Е.Д. Древнетюркский фольклор: истоки и становление. Казахстанские востоковедные исследования/УЕдыге Даригуулы Турсунов. - Алматы: Дайк-Пресс, 2001.

21. Турсунов Едыге Дариуулы. Истоки тюркского фольклора. Коркыт/Едыге Дариуулы Турсунов. - Алматы: Дайк-Пресс, 2001.

22. Утегалиева Сауле Исхаковна. Мангыстауская домбровая традиция/Сауле Исхаковна Утегалиева. - Алматы: АТУ им.Курмангазы, 1997.

23. Фортепианная музыка Казахстана. Сборник статей//ред.-сост. А.Досаева.

-Алма-Ата: Онер, 1987.

Оқу құралдары:

1. Музыкалық аспап (фортепиано)
2. Ноталық кітапхана, медиатека.
3. Интернет - технологиясы
4. DVD-проигрыватель
5. Видео-магнитофон
6. Интерактивтік тақта
7. Музыкалық орталық күшейткіші